

KAYSERİ ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Dergisi

KAYSERİ UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Makale Türü	Araştırma Makalesi	Yıl	2021	ss.	46-55
Gönderi Tarihi	11.11.2021	Cilt	3	DOI	10.51177/kayusosder.1022348
Kabul Tarihi	16.12.2021	Sayı	2		
Online Yayın Tarihi	31.12.2021	Ay	Aralık		

Necip Tosun'un öykülerinde öteki*^Δ

The other in Necip Tosun's stories

 Sümeyye ÖZDEMİR¹

Öz

Anlatı, insanların başından geçenlerin roman, hikâye, tiyatro vb. türlerde yazılmasıyla ortaya çıkmaktadır. Yazar, eserini oluştururken zaman, mekân ve olaylar zincirine kişileri fiziksel ve ruhsal özellikleriyle yansıtmaktadır. Olay veya durumları doğrudan kendisi anlatabileceği gibi başka bir karaktere de bu görevi verebilir. Edebiyatın kısa anlatım türü olarak nitelendirilen öykü, kimi zaman belirli bir anı, kimi zaman bir ömrü anlatmaktadır. Son dönem öykü yazarları arasında yer alan Necip Tosun, hissettiklerini yazılarıyla ön plana çıkarmıştır. Necip Tosun, öykülerinde genel olarak kimlik arayışını, benliğin varlığını, toplum içerisinde kendine ait bir düşünce ve duyguya sahip olamayan bireyin portresini, kendini toplumdaki soyutlayan, ötekileşen bireyi ve yaşadığı çağdan geçmişe kaçan/sığınan karakterlerin yaşantılarını kaleme almaktadır. Bireyin kendine ve dış dünyaya bakışı yabancılaşma ve ötekilik açısından incelenmiştir. Bu kapsamda yazarın Küller ve Uçurumlar, Ansızın Hayat, Otuzüçüncü Peron ve Emanet Hikâyeler adlı kitapları değerlendirilmiştir. Bu eserlerde yer alan elli üç hikâye incelenmiştir. Öykülerinde ağırlıklı olarak intihar, ölüm, yalnızlık, yolculuk ve kaçış temaları işlenmektedir. Bütün bunlar karakterlerin kendilerini değersiz hissetmelerine ve sosyal hayat içerisinde öteki durumuna düşmelerine neden olmaktadır. Yazar genel olarak öykülerinde ötekileşen/ötekileştirilen insanın yalnızlığının altını çizmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Öyküsü, Kimlik ve Benlik, Öteki, Yabancılaşma

Abstract

The narrative is about the novels, stories, theater, etc. of what happened to people. It is revealed by writing in types. While creating her work, the author reflects people to the chain of time, place and events with their physical and spiritual characteristics. The author can directly describe the events or situations, or assign this task to another character. The story, which is described as a short narrative type of literature, sometimes tells about a memory and sometimes a lifetime. The storyteller exists with the world she founded. Necip Tosun, one of the most recent story writers, brought forward what she felt with her writings. In his stories, Necip Tosun writes the search for identity in general, the presence of the self, the portrait of the individual who cannot have a thought and emotion in his own society, the person who abstracts himself from the society, the other, and the lives of the characters or situations who have escaped from the past. The individual's view of herself and the outside world has been examined in terms of alienation and otherness. In this context, the author's books named Küller ve Uçurumlar, Ansızın Hayat, Otuzüçüncü Peron ve Emanet Hikâyeler were evaluated. Fifty-three stories in these works have

^ΔYazar bu çalışmanın tüm süreçlerinin araştırma ve yayın etiğine uygun olduğunu, etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine uyduğunu beyan etmiştir. Aksi bir durumda Kayseri Üniversitesi KAYÜSOSDER Dergisi sorumlu değildir.

*Etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalardandır.

¹ Doktorant, Giresun Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, sumeyyee@outlook.com.tr

been analyzed. In her stories, the concepts of suicide, death, loneliness, journey and escape are mainly covered. This causes the individual to feel worthless and fall into another position in social life. In general, the author underlines the loneliness of the humanized / marginalized in her stories.

Keywords: Turkish Story, Identity and Personality, Other, Alienation

1. Giriş

“Öteki biziz, her an öteki olabiliriz”

İnsan, yaşadığı sürece yeni bir dünyanın hayallerini kurar. Birey içerisinde bulunduğu toplumda karar alırken kendi doğrularına göre hareket etmektedir¹. Zorluklarla dolu bu hayatta bazen toplumla bazen bizzat kendisiyle çatışmalar yaşar. İşte bu zorluklar ve çatışmalar sırasındaki tutumlarıyla benliğini yapılandırır. Benlik bireyin kendini tanımlamasıdır.

Tarihsel süreçler içinde toplumda yaşanan değişimler, ideal insan modelini de belirlemektedir. Edebiyat tarihine bakıldığında Tanzimat dönemiyle hedeflenen hayat tarzı, Servet-i Fünûn dönemiyle birlikte birçok değişim göstermiştir; bu dönemde basın sansürü, yazarların eserlerini etkilemiştir. Millî edebiyat dönemiyle birlikte farklı etnik kimliğe sahip insanlar edebî metinlerde kendisine yer bulmuştur. Bu açıdan bir gelenek içerisinde var olan kahramanlar da zamanla değişim göstermeye başlamıştır.

Geleneksel anlatılarda toplumsal fayda temelinde mücadele eden kahramanlar, aşk hikâyeleriyle birlikte bireysel bir maceranın peşine düşmüştür. Bu bakımdan modern anlatılar ara sıra toplumu aydınlatma işlevi görmekte, kimi zaman da bireyin iç dünyasında yaşadığı çatışmaları işlemektedir. Edebî anlayışın gelenekten modernizme ve postmodernizme geçişi, bireyin kendini sunumu ve algılanma biçimiyle de yakından ilişkilidir. Toplumun geleneksel beklentilerine uymayan insan tipleri aslında modern dünyanın bir getirisi olarak ortaya çıkmıştır. Bu insanların en başta kendini algılama biçimleri ve bu haliyle toplumda yer bulmaları diğer bir ifadeyle kendisi olduğu için değer görme, postmodern anlatının temel meselesi olmuştur. Cumhuriyet dönemiyle neredeyse birçok yazar, eserlerinde kahramanı değil anti-kahramanı anlatmaya başlamıştır. Bu bakımdan hayata tutunamayan bireyler, metinlerde sürekli varoluş krizleri geçirerek gerçek benliklerini bulmak üzerine mücadele etmişlerdir. Darbe dönemi romanlarında insanların kendilerini karşıtlıklar arasında bulması da benzer bir durumdur. Sağ ve sol eylemlerin yapıldığı süreçlerde her birey kendi doğrularını öne sürerken karşısındakini ötekileştirmiştir. Bu dönemin eserlerinde, tarihsel süreçlerin yanında, kişilerin kimlik arayışı da dikkati çeken bir konudur. Bu bakımdan yazarlar eserlerinde “yalnızca insanların politik kimlikleriyle ilgili mücadelelerini değil, aynı zamanda, kişisel kimliklerinin başka birçok boyutunu da sınırlayan, kültür ve gelenek normlarına uyma konusundaki bunaltılarını da dile getirir” (Günay-Erkol, 2021, s. 41).

Geçmişten günümüze değişen sosyal hayat, insanı farklı kategorilere ayırmıştır. Vahşi-medeni, cahil-eğitilmiş, göçebe-yerleşik, yerli-yabancı, geleneksel-modern vb. gibi birçok adlandırma, söz konusu yaşantı şeklinin değişimiyle ortaya çıkan yeni hayatın göstergeleridir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulma sürecinde inkılaplar farklı şekillerde gelişim göstermiştir. Eski-yeni, yoz-erdemli, geleneksel-modern, tüketen-üreten kavramlarında olduğu gibi yerli ve yabancı da insanların düşünceleri ekseninde oluşmuştur (Şenol-Cantek, 2020, s. 342). Bu bakımdan Millî mücadele yıllarında yabancılaşan insan, Anadolu'ya yönelmiştir; İstanbul'a göre Ankara yabancıya kendine aradığı yeni bir sığınak ve mekân olmuştur. Yabancılaştırılan her insan ben olma sürecindeki karmaşada kendini bulmak istemektedir. Nitekim herkes, kendi dünyasına yabancı olanın ötekisidir.

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre öteki, “mevcut kültürün içinde dışlanmış olan[dır]” (2011, s. 1862). Birey, toplumdan dışlanır, varlığının yok sayılması bireyi toplumdan uzaklaşırken kendisine de yabancılaştırmaktadır. Bu durumda benliğine doğru yolculuğa çıkan insan, varlığını yaşamdan soyutlayarak bir bakıma kendini ötekileştirir. “Dolayısıyla ‘öteki’ de, bir savunma mekanizmasının sonucunda değil, bir kimlik arama süreci içinde yaratılmaktadır” (Millas, 2000, s. 278). Bu hâl, insanın kendini tanıma evresinin başlangıcı olarak da adlandırılabilir.

Ötekilik, yabancılaşan insanın içinde bulunduğu gerek sosyal gerek psikolojik durum bağlamında kendisini sorgulamasıdır. “Öteki çoğunlukla başka ülkede doğmuş ve doğduğu ülkenin kültürel değerlerini benimsemiş herhangi bir neden dolayısıyla bulunduğu [yeni] ülkede devlete, millete ve onun her türlü geleneklerine, göreneklerine yabancı olan kişi ve kişi grupları olarak tanımlanabilir” (Özdemir, 2019, s. 145). Bu sorgulamanın sonucunda kimlik karmaşası ortaya çıkmaktadır. Kişi, buna bağlı olarak kendisini diğerlerinden ayrı bir parça olarak görmektedir. Ötekilik doğumla birlikte başlayan sürecin adıdır. “Başlangıçta kendini annesinin bir parçası gibi gören çocuk için ‘ötekileşme’ aynaya baktığı anda başlar” (Şengül, 2007, s. 98). Bu durum insanın kendisini farklı bir kimlik olarak kabullenme süreciyle ilgilidir. Kimliğin tanımlanması ve farklılaşması ise toplum içerisinde kendine yeni bir oluşum sürecini başlatmaktadır.

Kimlik oluşumunda etkin olan öteki, yaşamda var olan arzulara göre şekillenmektedir. Öteki, sadece toplum tarafından dışlanma olarak değil düşüncelerini insanlara kabul ettiremeyen bireyin geçmişine sığınarak edilgen bir konumda olma sürecidir. Burada varlığını ortaya koyamama sorunu bireye ötekileştirdiğini hissettirir. Bireyin karşılaştığı “mazi insanın herhangi bir sokak başında karşılaşabileceği gerçeği[dir]” (Türk, 2016, s. 57). Ötekilik duygusunu yaşayan insanın parçalanmış bir kimliğe sahip olduğu düşünülmektedir. Öteki, kimi yerde geçmişe sığınmak isterken kimi yerde geçmişinden kaçan bir karakter olarak yansıtılır. Bu anlamda öteki, kendisini hiçbir döneme ve mekâna ait hissetmeyen, insanlarla iletişim kuramayan, kaybettiği bir eylem karşısında toplumu suçlayan bir kimliğe sahiptir. Yani öteki, baskı altına alınmış, gelişimi durdurulmuş, ezilmişliğiyle bütünleşen (bedenleşen) bir yapıdadır (Schnapper, 2005, s. 243).

Bireyin ötekiliği çoğu zaman farklı düşüncelere sahip olmasından gelir; bu açıdan toplum içerisinde benimsenmeyen bir kimlik oluşturur. Bu durum karşısında öteki, yaşama ve topluma aykırı bir tip olarak görülmektedir. Öteki imajının temeli bireyin davranışlarının kabullenilmemesi ve aykırı bir düşünce yapısına sahip oluşundan kaynaklanmaktadır. Kişinin toplumda ‘biz’in tarafında değil ‘ben’in tarafında olması bu sürecin başlangıcıdır. Ötekileşen insan, karamsar bir ruh haline bürünmektedir. Bu durum mutsuz bir yaşantının temeli olarak da görülmektedir. Bireyin toplumdaki kopuşu ve kendi benliğini araması beraberinde yalnızlık duygusunu getirmektedir.

Toplum genel olarak belirli kuralları, gelenekleri olan bir kurumdur. İnsan ise bazen yaşadığı hayat ve mekândan memnun değildir. İnsanın, köy yaşamından kent yaşamına göçü mekân çatışmasına sebep olmaktadır. Yaşanılan dönem içindeki sorunlar insanlarda şu şekilde ortaya çıkmaktadır: “Gelenekten kopan, geçmişinden uzaklaşan, modernizme ayak uyduran/uyduramayan, yabancılaşan ve ötekileşen bireyler iç dünyasına yönelmek zorunda kalırlar” (Kayıhan, 2019, s. 68). Bu durumda toplum bireyin psikolojisini etkileyen bir etmendir. Millas’a göre “Öteki ile ilgili imajlar, metnin türüne göre değil yazarın dünya görüşüne göredir” (Millas, 2000, s. 13).

Ötekilik soyut bir kavramken, çeşitli özelliklerin temsil edilmesiyle kişilerin kimliklerinde kendine yer bulmaktadır. Bir başka deyişle bu imaj bireyle özdeşleşerek öteki adında kimlik ve kişiliğe dönüşmektedir. Bu durumda toplumun dışladığı insan, ötekileşerek yalnızlaşmaktadır. Bu, roman, öykü ve şiir içerisinde yeni bir karakterin sesi olmaktadır. Zülfü Livaneli, *Huzursuzluk* romanında doğu-batı çatışmasında ötekinin varlığına işaret etmiştir. Şükûfe Nihal Başar, *Yalnız Dönüyorum* romanında Yıldız karakterini gelenek ve modern hayat arasında sıkışıp kalan ve diğer kadınlar tarafından dışlanan biri olarak çizmiştir. Buradaki durum Yıldız’ın toplum için aykırı ve farklı bir yapıda olmasından kaynaklıdır. Ötekinin çıkış noktası da bu farklılaşmanın bir sonucudur. Memnuniyetsiz bir yaşam süren birey, ötekileşerek toplumu suçlamaktadır. Bu durum Oktay Rifat’ın “*Ağzımın Tadı*” şiirinde “Hep bu boyu devrilesi bozuk düzen / Bu darağacı suratlı toplum” (Rifat, 2015, s. 470) ifadeleriyle yer almıştır. Öteki, toplum tarafından yalnız bir hayata mahkûm edilmektedir. Adalet Ağaoğlu’nun *Rabia’nın Dönüşü* adlı öyküsünde, dinî unsurlar, modernizm ve gelenekler toplumda ötekililik duygusunun oluşmasında etkili olmuştur. Rabia bu ötekileşmeye başkaldırmaktadır. Fatma Aliye’nin *Levâh-i Hayat* romanındaki Fehâme; Halit Ziya Uşaklıgil’in *Aşk-ı Memnu* romanındaki Beşir; Refik Halit Karay’ın *Yatık Emine* öyküsündeki Emine; Peyami Safa’nın *Fatih-Harbiye* romanındaki Şinasi, ötekileşen/ötekileştirilen karakterler olarak değerlendirilebilir.

2. Türk öykücülüğünde Necip Tosun

Bir öykü yazarı olan Necip Tosun aynı zamanda öykü kuramı üzerinde duran bir edebiyat araştırmacısıdır. Yazar, 10 Eylül 1960 tarihinde Kırıkkale'nin Balışeyh ilçesinde dünyaya gözlerini açmıştır. Gençlik yılları siyasi olarak çalkantılı bir döneme denk gelen yazar, bu hayatın içinde kendine yer edinmeye çalışmıştır. 1980 yılında darbe yaşandığında Necip Tosun üniversitede eğitim görmektedir. Bu sürecin hikâyelerine konu olacağından habersiz günlük yazmaktadır. Tatil için evine gelen yazar, severek okuduğu kitaplarının annesi tarafından tandırda yakıldığını öğrenmiştir (Akay, 2019, s. 195). Çeşitli ideolojilerin baskın olduğu bu devrede, kitapların yakılması yazarı bir hayli üzmüştür. Bundan dolayı yazar, ilk hikâye kitabını yayımlamak için on beş yıl beklemiştir. Hafızasını kaybettiğini düşünen yazar, ilk kitabının yayınlanmasına kadar geçen süreyi olgunlaşma dönemi olarak görmektedir (Murat, 2019).

Öykülerinde genel olarak ölüm, intihar, 12 Eylül döneminin çalkantılı süreçleri ve yaşanan bunalımlar, yabancılaşma ve varlık sorunu anlatır. Bu durumda kahramanlar, genellikle yaşadığı hayattan memnun olmayan ve arama ile kaçma arasında sıkışan kimselerdir. Yabancılaşmanın ve ötekileşmenin birey üzerindeki etkisini Necip Tosun'un öykülerinde görmek mümkündür. Sanatçı, hayatına yansıyan birçok mekânı, anıyı ve ailesini hikâyelerinde anlatır. *Yorgun Irmak* öyküsünde babasını anlatırken kendi bahçelerine yer veren yazar, *Süt Kokusu*'nda annesini, *Kırılmalar* adlı öykü de ise ablasının ölümünü anlatır (Kayıhan, 2017, s. 3).

Yazarın öykülerinin konusunu kimi zaman kendi yaşantısı kimi zaman ise toplumda var olan yaşantılar oluşturmaktadır. Necip Tosun, farklı türde eserler ortaya koymuştur. *Küller ve Uçurumlar*, *Otuzüçünü Peron*, *Ansızın Hayat ve Emanet Hikâyeler* öykü kitaplarıdır. Öykü alanında kuram ve eleştiri kitabı olarak *Türk Öykücülüğünde Rasim Özdenören*, *Türk Öykücülüğünde Mustafa Kutlu*, *Hayat ve Öykü*, *Modern Öykü Kuramı*, *Öykümüzün Kırk Kapısı*, *Doğu'nun Hikâye Kuramı*, *Günümüz Öyküsü*, *Öykümüzün Sınır Taşları*, *Öyküyü Sanat Yapanlar ve Edebiyat Atlası*'nı kaleme almıştır. Bunların dışında *Film Defteri* ve *Mesut Uçakan'la Sinema Söyleşileri* adlı kitapları mevcuttur.

Necip Tosun'un öykülerinde birçok temayı görmek mümkündür. Geçmişe duyulan özlem *Kuyu*, *Resimler* ve *Telefon* öykülerinde görülmektedir. Yazarın sıklıkla işlediği konulardan biri de intihardır. *Hüzzam*, *İnci*, *Gün Devrildi Cadde-i Kebir'de*, *Uçurumlar*, *Kamera*, *Hiç* intihar temasının işlendiği öykülerdir. Necip Tosun, *İnfıtar*, *İnşirah*, *Gece*, *Anne ve Çocuklar*, *Park Otel*, *Uğultu*, *Bakışlar*, *Körebe*, *Yorgun Irmak*, *Cem Zehiri*, *Kırılmalar*, *Süt Kokusu* ve *Karanlıkta Bir Nokta* öykülerinde ölüm temasını ele almıştır. Hemen hemen birçok eserinde kaçış ve sığınma temaları görülmektedir. *Trenler ve Odalar*, *Küller*, *Mektup*, *Bugün Geçti mi* bunlar arasında yer almaktadır. *Ric'at*, *Sesler ve Öteki Sesler*, *İki Damla*, *Boşluğun Sesi*, *Bahar ve Kelebekler*, *Sessiz Konuşmalar* adlı öykülerinde kişinin yalnızlığı anlatılmaktadır. Yazarın hayatında derin izler taşıyan diğer bazı olaylar *Geçit*, *Bahçeler ve Duvarlar*, *Yorgun Irmak*, *Süt Kokusu* ve *Kırılmalar* adlı öykülerine konu olmuştur.

Necip Tosun'un öykülerinde seçtiği mekânlar karamsar olarak nitelendirdiği kasaba, kendi evinin bahçesi, otogarlar, kahvehane, hastane, sinema ve park olmuştur. Ona göre bu mekânlar, insanların yalnızlığını yaşamasında etkilidir. Kimi yerde ise kalabalık ortamlara dâhil olan insan yalnızlığını bastırmak istemektedir. Kendi ile yüzleşmekten kaçan karakterler, öykü içerisinde kimliklerini sorgulamaktadır. Yazar, ötekileştirilen kahramanlar arasında ailesini de anlatır. Mesela *Yorgun Irmak* öyküsünde babasının yaşlanıp kendisini toplumdan soyutlamasını, *Dağların Çağrısında* bir veznedarın yaşamını anlatmaktadır. *Süt Kokusu* öyküsünde annesinin ölümüne yetişmek isteyen bir kahraman annesine ayıramadığı zamanların ıstırabını çekmektedir.

Hayatın sorgulanmasıyla birlikte yeni bir kimlik arayışında olan kahramanın yaşamış olduğu pişmanlıklar kendisine *Mürekkap Lekesi*, *Otuzüçünü Peron*, *Teneffüs* ve *İbrahim* öykülerinde yer bulmuştur. Kasabanın insanı daraltan ruhu *Taşra Fragmanları* ve *Genç Ölmek* öyküsünde anlatılmaktadır. İnsanın kendi varlığını sorgulaması *Aynalar ve Sırlar*, *Karşılaşmalar*, *Hikâyenin Çağrısı*, *Sözcükler* adlı öykülerde verilmektedir. *Bekleyiş Fragmanları* ve *Küçük Berivan* hayat karşısında umudun işlendiği öykülerdir. Her şeye rağmen yaşamının vurgulandığı *Dağların Çağrısı*, *Sür Nefesi*, *Şehrin Sesleri*, *Hayata Düşmek*, *Bir Hikâye Kalır Her şeyden Geriye* öyküleri umut

tohumları ekmektedir. Yazarın *Kamera, Bekleyiş Fragmanları* adlı öyküleri ise sinemayla olan ilişkisiyle açıklanabilir.

Necip Tosun'un *Emanet Hikâyeler* adlı kitabında birçok yazarın izleri mevcuttur. Yazar, *Dağların Çağrısı*'nda kaçış temasını ele alırken, Tanpınar'ın öykülerini yanına alır. *Cem Zehiri* adlı öyküde tarihi ve edebî bir kişilikten bahsederken, tarihi romanlarıyla ön planda olan Kemal Tahir'i kurgu içerisine dâhil etmektedir. Sesini topluma duyuramayan bireyleri anlatırken *Boşluğun Sesi*'nde Oğuz Atay'a yer verilmiştir. *Körebe* öyküsünde kahramanın kadına bakış açısı değerlendirilirken Adalet Ağaoğlu'nun fikirleri ele alınmaktadır. Toplumun aksayan yönlerini ele alan Orhan Kemal, *İki Damla* öyküsüne misafir olmuştur. *Bahar ve Kelebekler* öyküsü ismini Ömer Seyfettin'den almıştır. "Yazmasam deli olacaktım" diyen Sait Faik Abasıyanık ise *Şehrin Sesleri*'nde kendisine yer bulmaktadır. Bu açıdan bakıldığında birçok yazarın eserinin teması yeni öyküleri meydana getirmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, bu kitabı oluşturan her öykü başka bir yazardan emanet alınmıştır.

3. Necip Tosun'un öykülerinde ben, öteki ve yabancı

3.1. Bireyin toplum tarafından ötekileştirilmesi:

İnsan, yaşamı boyunca toplumda var olma çabası içerisindeydir. Toplum, insan davranışlarına yön vermek isterken insanı öteki konumuna getirmektedir. Bu aynı zamanda toplumsal kurallar olarak da bilinen göstergelerle ilgili bir durumdur. Toplum, kadınların ve erkeklerin nasıl davranacağını adına toplumsal cinsiyet rolleri denilen belirli kurallar dizgesiyle belirlemiştir. Bu kuralların çiğnenmesi, bireyi toplum nazarında kenara itmektir. Dolayısıyla birey dışlanmakta ve öteki olmaktadır. Necip Tosun'un birçok öyküsünde toplum tarafından ötekileştirilen insan görüntüleri mevcuttur. Toplum, bireyi ötekileştirirken mekân, zaman gibi unsurlardan faydalanmaktadır.

Bireyin sahip olduğu düşünce ve duygular toplum tarafından anlaşılmaz; birey bundan dolayı kendini yabancı ve öteki hissetmektedir. Bu fark edilmeme hissi, aynı zamanda bir dışlanma psikolojisinin son evresidir. Çünkü kahraman artık her şeyin bilincindedir. Topluma ait olma yönündeki çabalarının sonuçsuz kaldığını görmüştür. Yabancılaşan insan toplumun uzağında kalarak kendisine yeni bir sığınak aramaktadır. Kendi dünyasında insan, kimi zaman yalnız bir yaşamın merkezindeyken, kimi zaman olayların kargaşasında kendisini aramaktadır. Bu durumda öykülere yansıyan toplumun dışlayıp ötekileştirdiği karakterlerdir. Dışarıdan bakıldığında bu durum bir dışlanma ve ötekileştirilme sürecidir. Kahraman bazen yalnız kalmayı kabullenirken bazen de toplumla çatışma yaşamaktan geri durmaz. O, kargaşa ortamında ben ve öteki, yani sahip oldukları ve olamadıkları arasında kalmaktadır.

Necip Tosun'un *Ricat* öyküsünde kahramanın kasaba yaşantısına/geçmişine dönmesi üzerinden benliğini sorgulanmaktadır. Toplum tarafından ötekileşen insan, aidiyet problemi yaşar. Etrafına baktığında her şeyin değiştiğini gören kahraman, değişmeyen tek şeyin yalnızlığı olduğunu anlar. Bu durumu duyarsız insanlara ve soyut mekânlara bağlamaktadır. "Artık buraya, bu sokağa ait olmadığının farkındaydı. Bunu çevresindeki bakışlardan, tavırlardan, değişen sokaktan apaçık hissediyor, günden güne etrafının boşaldığını görüyordu" (Tosun, 2017a, s. 54). Çevresindeki insanların kahramana karşı olan tavırları, onu yalnızlığa sürüklemektedir. Bu durumda birey, yaşantısının farkına varmış ve etrafına yabancılaşarak öteki olmuştur. Buradaki dönüşte eskiye yönelim ve özlem vardır. Öyküde yazarın çizdiği kahramanın yalnızlıktan kurtulma isteği vurgulanmaktadır.

Yazarın öykülerinde bazı kahramanlar, hayalini kurduğu yaşamdan uzak kalmaktadır. Toplum tarafından şekillendirilen yeni hayat, bu insanı etkilemez. Kendisini yabancı olarak gören insan, hayat karşısında seyirci olduğunu düşünmektedir. Hayatın dışında tutulmanın bir sonucu olarak toplum tarafından ötekileşmekte ve melankolik bir ruh haline bürünmektedir. Bu durumda toplum bireyi ötekileştirirken onu mutsuzluğa sürüklemektedir. *Sözcükler* adlı öyküsünde kahramanın toplumdan kaynaklı yaşadığı iç çatışmaları ele alınmaktadır. Öyküde insanın kendi olamaması, sürekli olarak başka insanlara benzeme çabası eleştirilir. Kahraman, toplum içerisindeki yalnızlığını kimliksizliğine bağlar. Hayatını yönlendiremediğinden şikâyet eder. Bu anlamda yaşamdaki kısıtlama ve yasakların insanın 'ben'inin oluşumunu engellediği söylenebilir. "Her tarafın yasak ve prangaydı. Kendin olamamıştın

hiç, onların çizdiği portrenin her durumuna, her rengine ayak uydurmuşsun” (Tosun, 2018, s. 10). Burada kahraman her ne kadar ayak uydurmuş gibi görülse de aslında çatışma başlayıp biteli uzun zaman olmuştur. Bu durum toplumun kahramanı baskı altına almasının bir sonucudur. Burada ötekileştirme kişinin dış çatışmadan kaynaklı olarak bir iç çatışma yaşamasına sebep olmaktadır.

Sessiz Konuşmalar adlı öyküde kahraman toplumdaki soyutlanmıştır ve kabul görmek için yaşamaktadır. Öyküde, öteki konumunda olan insanın kendine ait bir dünyasının olmaması ön plandadır. Bu durumda insan toplum tarafından bir nesne olarak değerlendirilir. “Her sabah kendini fuzuli bir eşya gibi sıyırıp askılığa asar, çevresinin işlerine koştururdu” (Tosun, 2018, s. 66). Kahraman kalabalıklar içinde zamanla yalnızlaşmış ve bunu sorgulamaya başlamıştır. O, toplum tarafından dışlanan ve bunun bilincinde olmaktadır. Çevresindeki insanların hayatında yer almasına rağmen aslında bir değerinin olmadığını fark etmiştir. Burada birey, toplum tarafından benimsenmeyerek ötekileştirilmiş ve yalnızlığa itilmiştir. Bu durumda öykü kahramanının da hayattan bir beklentisi kalmamıştır. Bu açıdan bakıldığında yalnızlaşma ve ötekiliğin geçmişten günümüze insan psikolojisinde yer aldığı söylenebilir.

Toplum, değerlerini kabullenmeyen bireyleri dışarıda tutmaktadır. İnsan, duygu ve düşüncelerini paylaşacak kimseler bulamadığı için yalnızlaşmaktadır. Bu durum, insanların hayatlarını sorgulamalarına neden olmuştur. Bilinçaltında yaşananlar, rüyalar yoluyla dışa vurulmuştur. Bu çoğu kez yeni bir dünya kurma hayalidir. Bireyin yalnızlığı onu yabancı bir kimliğe dönüştürmüştür. Kahramanın kimlik arayışı topluma uyum sağlayamamanın bir parçası olmuştur. Toplumun ötekileştirdiği insan, kendisiyle ve yalnızlığıyla baş başa bırakılmıştır. *Boşluğun Sesi* adlı öyküde kahraman yalnızlaşmak görevini üstlenen kişi olarak anlatılmıştır. “Canım insanlar buhran ve yalnızlık rolünü bana vermişlerdi” (Tosun, 2019, s. 50). Ötekileştirilen kahraman, bu dünyadan başka bir hayata kaçmak istemektedir.

İki Damla adlı öykünün kahramanı olan Hasan, kasabanın ezilen, aşağılanan ve küçük görülenidir. “Hasan, bu kasabanın anlayışsız insanların ezip yok ettiği insanlardandı” (Tosun, 2019, s. 80). Hasan’ın toplum tarafından bu şekilde konumlandırılmasında genetik unsurlar etkili olmuştur. Hasan, yaşadığı toplum içerisinde ezilen bir tiptir. Zihinsel gelişimi eksik olan kahraman yaşadığı korkular sebebiyle annesinden ayrılmaz. Bu durum Hasan’ın ailesine bağımlı bir kimlik oluşturmasında etkili olmuştur. Toplumun beklediği normal insan standartlarını karşılayamayan Hasan, ötekileştirilmiştir. “Sen örselemedin o hayatı, sana örselemedi bir hayat verildi” (Tosun, 2019, s. 85-86). Hasan, toplumun kendisine uyguladığı baskı sonucunda düşünmekten ve hayal kurmaktan vazgeçmiştir. O, seçim yapmaksızın kendisine biçilen hayatı yaşamaya razı edilmiştir.

Genel olarak bakıldığında toplum tarafından ötekileştirilen insan, öykülerde yer alan karakterler vasıtasıyla kendisini birçok alanda göstermektedir. Öykülerde dışlanma sebebi olarak aidiyet problemi ve kimlik arayışı, toplumunun baskısı sonucu yaşanan ruhsal bozukluk, başkaldırı gösteren birey, hayata karşı duyarsızlaşan insan görüntüsü, sosyal hayattan kaçış ve bilinmeyene sığınma, bedensel engeller gibi etkenler rol oynamaktadır. Ötekileşen insanın duygusal problemlerinin öykülerin şekillenmesinde başat unsur olduğu söylenebilir.

3.2. *Bireyin toplumu ötekileştirmesi:*

Ötekileştirme kimi zaman farklı kişiler üzerinde gerçekleşmektedir. Kimi öykülerde ötekileştiren birey, ötekileşen ise toplumdur. Birey yaşadığı çatışmaların kaynağı olarak toplumu sorumlu görmektedir. Buna bağlı olarak kendini ötekileştirdiği toplumdaki soyutlamaktadır. Bu, bireyin kendi başına kalmasıyla yaşanan bir ötekileşme sürecidir. Yalnızlık, insanın toplumla yaşadığı çatışmalardan doğmaktadır. Ruhsal bir yorgunluk içerisinde olan insan, toplum tarafından ötekileştirildiğinde yalnız kalmaktadır.

Genç Ölmek adlı öyküde çocukluk yılları kasabada geçen ama bunu benimse(ye)meyen kahraman, hayatından sıkılmaktadır. Kendine ait bir yaşantısı olmadığından geçmişini de özlemez. O, çocukluk yıllarında başkalarının arzularına göre hareket etmek zorunda kalmıştır. İnsanların onu şekillendirmek istemesi sonucu maruz kaldığı baskılar, travma yaşamasına neden olmuştur. Toplum tarafından ötekileşen kahraman, geçmişinin üzüntüsünü dile getirmektedir. Öykünün kahramanı Nihat, toplumun baskılarına ve yaşadığı hayata direnmektedir. Bu anlamda Nihat, toplum tarafından dışlanan

değildir; o toplumun dayatmalarını kabul etmeyerek toplumu öteki konumuna sürüklemiştir. “Çünkü Nihat bizim gibi kasabaya teslim olmamış, hep onun dışında, üstüne, bir kartal gibi süzülüp oradan bakmıştı kasabaya. Her şeyi istediği, dilediği gibi kurgulamıştı. Benim gözümde kasabaya başkaldıran tek kişiydi” (Tosun, 2018, s. 37). Öyküde Nihat’ın yaşadığı hayaller ve toplumu yok sayması mutlu bir hayatın kapısını aralamıştır. Nihat için kasaba öteki ve dışlanan bir mekân olmuştur.

Birey, yaşadığı hayattan memnun olmadığına toplumun kurallarına karşı gelmektedir. Bu durumda toplumda var olan fikirleri reddederek kendi hayalleri doğrultusunda ilerlemek istemektedir. *Resimler* adlı öyküde aynaları kıran kahraman geçmişe dönmek istemektedir. Bu eylemdeki asıl amaç toplumun dayatmalarını reddederek, yeni bir dünya hayali kurmaktır. Ona göre, yeni bir başlangıç için en başa dönülmesi gerekmektedir. Bu durumda geçmişe duyulan özlem ruhsal bir kaçma ve ‘ben’e sığınmadır. “Hadi aynaları kıralım, oraya en başına dönelim. O bekâr evine, sigara dumanları arasında büyük sözler edip, düş ülkemizi kuralım” (Tosun, 2017, s. 92). Öyküde kahramanın kaçmak istediği ve sığındığı zamanda yeni bir umudu bulunmaktadır. Kahraman bu mutluluğa toplumu ötekileştirdiği an kavuşacağını bilmektedir. Öykülerde kahramanların kendi benliğine uygun davranmaları ve toplumsal kurallara karşı çıkmaları ve direnmeleri vurgulanmaktadır. Kahramanlar kendi benliklerine uygun olmayan bütün isteklerden uzak durarak ve dayatmaları reddederek toplumu ötekileştirmektedir.

3.3. *Bireyin kendi kendini ötekileştirmesi*

Necip Tosun’un öykülerinde hayattan soyutlanarak kendi iç benliğinde bir arayış yolcuğuna çıkma yani iç dünyaya kaçma temaları da sıklıkla ele alınmaktadır. Bu durum bireyin geçmiş zamana dönüşü ve belli kalıplar içerisinde kalmak istememesini yani kaçmasını ifade etmektedir. Toplumdan kendisini soyutlayan bireyin içsel durumu gözler önüne serilmektedir. Burada birey, kendini beğenmeyerek ötekileştirmektedir. Öykülerde birey, yaşamında sıkışıp kaldığını ve bu durum karşısında benliğine sığındığını belirtmektedir.

İnsanın toplumla yaşadığı çatışmalar yalnızlık duygusunu beraberinde getirmektedir. İnsan, toplum tarafından dışlandığı zamanlarda kendisine ait bir dünya oluşturarak buraya sığınmak istemektedir. Bu durum, insanın ruhsal bunalımlar yaşamasına neden olmaktadır. Yani içinden çıkılamayan, çözüm bulunamayan bir karmaşa hâli bulunmaktadır. Bunun sonucu olarak derin bir yalnızlık hâline sürüklenen birey intihara yönelir. İntiharın en önemli nedenlerinden biriside bireyin yalnızlaşarak ötekileşmesidir.

Yazarın *Yorgun Irmak* adlı öyküsünde Mustafa Kutlu kahramanlardan birisidir. Öyküde olaylara Mustafa Kutlu’nun gözünden bakmak isteyen bir anlatıcı mevcuttur. Öykü genel itibariyle doksan yaşına gelmiş bir ihtiyarın yalnızlığı üzerine kuruludur. Kahraman, hayatı boyunca tek işi bahçesiyle ilgilenmek olan, gülmeyen, ağlamayan bir ihtiyar olarak tasvir edilir. Yaşlı ihtiyar, kendisini ailesinden soyutlar. Kahramanın yaşamı aynılıklar içinde devam eder. *Yorgun Irmak* adlı öykü de yazar alzheimer hastalığına yakalanan kendi babasını anlatır (Atay, 2019, s. 190). Öyküdeki kahraman hayattan kendisini soyutlayan, yalnız biri olarak değerlendirilir. “Sadece bana değil, onu ziyarete gelen herkese, yıllarını geçirdiği eve de yabancı. Kayboluşun, acının, kederin gözlerinde iyice belirginleştiği, koyulaştığı belli oluyor” (Tosun, 2019, s. 23). Yazarın birçok öyküsünde kimlik arayış süreci, insanın kendi içinde ikinci bir bene ulaşma arzusuyla tamamlanır. Hayat boyunca yaşamına müdahale edemeyen insan, “Demek ki sonunda insan kendi hayatının seyircisi oluyor, içine dönüyor, anılarının içinde yol alıyor” (Tosun, 2019, 25) derken yalnızlığın altını çizer. Hayatın ilk anına dönmek, yaşanan hayattan memnun olmayan kahramanın düşüncesidir.

Hiç adlı öykü insanın yaşayamadığı duygular, yarım kalan düşünceler ve hayatta kendine yer edinememesi etrafında oluşturulmuştur. Bu durumda kahraman kendi iç sıkıntılarıyla baş başa kalmaktadır. Öteki olarak çizildiği için kendisini değersiz hissetmektedir. Bunların bir sonucu olarak intihara sürüklenmiştir. Öykünün kahramanı “Sevgilimden terk edilmedim, öyle romantik biri falan da değilim, sudan bir şey benim intihar sebebim: Bir gün kendimi bir HİÇ hissettim” (Tosun, 2017, s. 79) diyerek intihar sebebini açıklar. Bireyin intihar etmesinin asıl sebebi kendi gözünde değersizleşmesidir. Bireyin toplumun nazarında bir kıymeti yoktur. Birey bunun farkına varmış ve yaşamını sonlandırmak istemiştir. Dolayısıyla varlığı bir anlam ifade etmemektedir. Bu durumda birey kendisini öteki olarak

görür ve toplum sebebiyle değil kendi kimlik arayışı sürecinde bu intiharı gerçekleştirir. Bu tarz intiharlarda ölen kişi, ölümünden sonra toplum tarafından fark edileceğini ve değer kazanacağını düşünmektedir. Bu anlamda intihar bir dikkat çekme, soyut anlamıyla ötekilikten kurtulma çabasıdır. Ancak bu farkındalık çoğu kez gerçekleşmemekte, olayın hatırası yaşandığı günle sınırlı kalmaktadır.

İnsan, hayatını alışkanlıklarıyla ve alışma süreçleriyle geçirir. Her yeni girilen çevre yeni bir uyum sürecini beraberinde getirmektedir. Bu anlamıyla yaşam, insanın anılarının toplamıdır. Bu sebeple içinde olduğu zamanın dışına çıkmak, geçmişine gitmek, bireyi eski yaşantısının yabancı veya ötekisi yapmaktadır. Bu durumda hayatın acemisi olan birey, yeni yaşamına adapte olma sürecinde bazı zorluklar yaşamaktadır. Bu zorluklar bireyin kendisini ötekileştirmesine sebep olmaktadır. Öykülerde birçok kahraman kendi varlığına sığınan ve kendisini toplumdan gönüllü olarak soyutlayan bireyler olarak görülmektedir.

Dağların Çağrısı öyküsünde Artvin, ötekinin yaşam alanıdır; coğrafi ve ekonomik yapısı nedeniyle terk edilen şehir, seyrek nüfuslu olmasıyla ötekinin dikkatini çekerek ona sığınmak olmuştur. İnsanların yaşadığı sorunlar, kendisi ve toplumla yüzleşmemesiyle büyümektedir; bunun sonucunda birey toplumdaki dışlanmaktadır. “Hayattan, insanlardan saklanabileceğim, koruyabileceğim tek yer burası. Bir şehrin sokakları, kahveleri, bürosu beni tanıdı mı orada duramam artık” (Tosun, 2019, s. 11). Öykü kahramanı kimliğini Artvin şehrinde aramaktadır. Kabuğuna çekilerek, varlığını tanımak arzusundadır. Bu durumda Artvin, kahraman için bir kaçış durağı olmuştur. Bu bir anlamda, gönüllü yalnızlık eyleminin başlangıcıdır. “Gönüllü yalnızlıkta başkaldırı düşüncesi yuvalanır. Bu başkaldırı düşüncesi adaletin bir gereğidir. Robin Hood karakteri toplumun uzağında yeşeren bir öfkeyi örneklendirir. Ahlaki vicdaniyla ve ikiyüzlülüğe itirazıyla öne çıkar” (Remaud, 2019, s. 248). Bu durumda yalnızlık olumlu açıdan kişinin düşüncelerinin oluşumunda etkilidir. Necip Tosun, Fatma Atay ile yaptığı söyleşide müfettişlik görevi sebebiyle 5 ay boyunca Artvin ilinde kaldığını ve teftiş sırasında karşılaştığı veznedarın yaşamını *Dağların Çağrısı*'nda anlattığını dile getirmektedir (Atay, 2019, s. 9). Bu bakımdan öykü, gerçek bir yaşamdan alıntı olarak yazarın otobiyografisinden önemli izler taşımaktadır.

4. Sonuç

Öteki kavramı toplumsal yaşamda karşılaşılan ve oradan edebiyata ve sanata yansıyan kültürel, coğrafi, siyasi, dinî ve bedensel içeriklerin bir ifadesidir. Çeşitli şekillerde gerçekleştirilen ötekileşme/ötekileştirilme kişinin çevresi, ailesi ve kendisi bağlamında gerçekleşmektedir. Bu durum sınıflaşmanın ve ayrışmanın birey üzerindeki etkisidir. Ötekileşmenin sonucu genellikle dışlanma, yabancılaşma, kaçış ve yalnızlıktır. Buna göre kavramsal anlamda ötekileştirme üç boyutta gerçekleşir. Birey yaşadığı toplum tarafından uyum göstermediği gerekçesiyle kenara itilmektedir. Bu çoğu kez görmezden gelme, önemsememe ve dışlama şeklinde görülmektedir. Bu durumun tam tersi olarak birey, dışlanmasından ve yalnızlaşmasından toplumu ve kurallarını sorumlu tutmaktadır. Kendisini değerli hisseden birey, bununla başa çıkmak adına toplumu günah keçisi ilan ederek ötekileştirir. Bu aynı zamanda psikolojik açıdan bir savunma mekanizması ve kendini iyi hissetme yoludur. Birey, kendisine sunulan veya dayatılan şeyleri benimsemez ve yaşamak istemez. Genellikle her şeyden ve herkesten şikâyet etmektedir. Kendisi dışında her şeyin değiştiğini ve önemini yitirdiğini söyler. Bunun sonucunda yabancılaşır ve kendi ‘ben’ine sığınır. Bu kişinin kendini ötekileştirmesi ve gerçeklerden kaçmasıdır.

Toplumla yaşanan çatışma sonucunda insan yalnız kalır. Bu yalnızlık hâli insanı kendi içerisinde hesaplaşmalara götürür. Yalnızlığın yaşanması bireyi ruhsal olarak da etkiler ve insan bu düzen içerisinde yaşamdan soyutlanır. Yaşanmışlıklardan duyulan pişmanlık, kişinin kendi içinde bir kimlik arama sürecini başlatır. Bireyin yalnız bir hayata uyum sağlaması aidiyet duygusunun zedelenmesine sebep olmaktadır. Bu durumda kişinin çocukluk yıllarına kaçması/sığınması toplum tarafından öteki konumunda olmasıyla ilişkilendirilir. İç dünyasında sorunlar yaşayan insan, kendine bir sığınak aramaktadır. İnsanların kendini anlatacağı birinin olmaması kişiyi yazmaya sevk etmiştir. Bu durum birçok yazarda kendisini farklı şekillerde gösterir. Birey ölüm, intihar, kaçış, güzel günlere duyulan özlem ve hayallerini, yazma aracılığıyla gerçekleştirir.

Necip Tosun, öykülerinde bireyin toplum tarafından dışlanması üzerinde durmaktadır. Yalnız bir hayatın içine bırakılan insan kendini sorgulamıştır. Bu durumda yazar öykülerinde kimi yerde geçmişe kaçmakta kimi yerde geleceğe sığınmaktadır. İnsanın kimliğini araması öykü kahramanlarının dilinden verilmektedir. Kendini var olduğu yere ait hissedemeyen birey farklı bir yer aramaktadır. Bu durum Necip Tosun'un öykülerinde kaçış üzerine kuruludur.

Yazarın hemen hemen birçok öyküsünde hayatın en başına dönülmesi fikri vardır. Bu durum yazarın öykülerinde geçmişe kaçışın izleridir. Genel olarak bakıldığında Necip Tosun, öykülerinde toplumun dışladığı ötekileri, kendi kimliğini arayan insanları, siyasi olayların bireye etkisini, ölüm ve intihar duygularını ve kasaba yaşamındaki insanları anlatır. Karakterler, ötekileştirilen, kendi varlığını ararken kendisinden kaçan tiplerdir. Öyküde, kişiler toplum içerisinde kendine ait bir dünya kuramayan bireyler olarak yer almaktadır.

5. Araştırmanın etik yönü

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın etik kurul izni gerektirmeyen araştırmalardan olduğunu beyan ederim.

6. Çıkar çatışması beyanı

Çalışmanın sonuçları veya çıkarlarını etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan ederim.

7. Katkı oranı

Çalışmanın tüm aşamaları yazar tarafından tasarlanmış ve hazırlanmıştır.

Notlar

¹ Bu çalışmada birey, ben, özne ve kişi sözcükleri aynı göndermeye karşılık kullanılmıştır.

KAYNAKÇA

Atay, F. (2019). *Necip Tosun'un öykülerinde postmodern unsurlar ve varlık algısı* (Tez No. 573171) [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.

Günay-Erkol, Ç. (2021). *Yaralı erkeklikler*. İletişim Yayınevi.

Kayıhan, İ. (2017). *Necip Tosun'un öykülerinde yapı ve tema* (Tez No. 477207) [Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir.

Kayıhan, İ. (2019). Necip Tosun'un gidilmemiş yerlerin türküsü öyküsünde melankoli, *Anasay*, 3 (9), 63-81.

Millas, H. (2000). *Türk romanı ve öteki ulusal kimlikte Yunan imajı*. Sabancı Üniversitesi Yayınevi.

- Murat, A. (2019). Edebiyat söyleşileri: Necip Tosun ile söyleşi, (39. Bölüm), (Erişim Tarihi: 29 Kasım 2019, <https://www.youtube.com/watch?v=f9NHJU249gQ>).
- Oktaç Rifat. (2015). *Bütün şiirleri I*. Yapı Kredi Yayınları.
- Özdemir, M. (2019). *Aşk ve kahramanlık konulu türk halk hikâyelerinde düşman tipi*. Arı Sanat Yayınevi.
- Remaud, O. (2019). *Gönüllü yalnızlık*. (Çev. E. Özdoğan). Kırathane Kitapları.
- Schnapper, D. (2005). *Sosyoloji düşüncesinin özünde öteki ile ilişki*, (Çev. A. Sönmezay). Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Şengül, A. (2007). Edebiyatta ötekilik meselesi ve Türk edebiyatında öteki. *Karadeniz Araştırmaları*, 15, 97-116.
- Şenol-Cantek L. F. (2020). *Yabanlar ve yerliler*. İletişim Yayınevi.
- Tosun, N. (2014). *Ansızın hayat*. Hece Yayınları.
- Tosun, N. (2017). *Küller ve uçurumlar*. Dedalus Kitap.
- Tosun, N. (2017a). *Otuzüçünü peron*. Dedalus Kitap.
- Tosun, N. (2019). *Emanet hikâyeler*. Dedalus Kitap.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük*. (Haz. Ş. H. Akalın vd.). (11. Baskı), Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk, E. B. (2016). *Kurmacadan gerçeğe Hasan İzzettin dinamo (Roman-Otobiyografi)*. Serander Yayınları.